MIKTA ve Küresel Yönetişim

Asst. Prof. Gonca Oguz Gok, Marmara University
Tuğçe Ceyda Durgun, Marmara University

Absract

When globalisation progress actively in economical, technological and cultural areas, it also caused change and derivation of new concepts. Governance and global governance concepts occurred as the result of globalisation effect in the political dimension. Globalisation poses new opportunities to policy makers but on the other hand, it also brings deep risks. Goods and services, trillion dollars worth investments, capital flows, people and ideas are against globalisation move across borders. Globalisation affects state interaction but also affects the domestic politics. Economic liberation and integration cause huge income inequalities within countries. When countries open their economies to the world economy, they cannot survive in global competition and they are vulnerable as a result of structural change. Although globalisation seems to be positive, there are also difficulties. Day by day, there are lots of problems occur like terror attempts, water scarcity, overpopulation, pollution-ridden cities. All these problems solution is "governance" is trying to increase its effectiveness. However, if these problems cannot be resolved, it will continue to increase.

Key Words: Governance, globalisation, global governance, government

Özet

Küreselleşme ekonomik, politik, teknolojik, kültürel gibi daha birçok alanda aktif halde ilerlerken, bu alanlarda da değişikliğe ve yeni kavramlar türemesine sebep oldu. Dolayısıyla bu bölümde de üzerinde durulacağı üzere "yönetişim" ve pek tabii "küresel yönetişim" küreselleşmenin siyasi boyuta etkisiyle ortaya çıkmış olan kavramlardır. Küreselleşme politika yapıcılara pek çok güzel yeni fırsatlar getirdiği gibi, bunun yanında çok derin riskler de getirmiştir. Trilyon dolarlık yatırımlar, sermaye akımları, mal ve hizmetler, aynı şekilde insanlar ve fikirler de ülke sınırlarını dinlemeksizin sürekli bir hareket halindedirler. Küreselleşme sadece ülkeler arasında kalmamış, ülkelerin kendi içerisindeki politikalarını da etkilemiştir. Ekonomik liberalizasyon ve entegrasyon ülkeler içinde çok büyük gelir eşitsizlikleri oluşmasına sebep olmuştur. Bunun yanında ülkeler kendi ekonomilerini dünya ekonomisine açtıkları zaman bu durum çok daha kırılgan olmalarına neden oldu. Kısacası küreselleşme her ne kadar pozitif gözükse de zorlukları da mevcuttur. Her geçen gün dünyada terör girişimleri, su kıtlıkları, popülasyon fazlalıkları, kirlilikten istilaya uğramış şehirler gibi birçok problem nüksetmektedir. Tüm bu problemlerin çözümü olan "yönetişim" ise etkinliğini -her ne kadar tüm sorunlara yetişemese de- arttırmaya çalışmaktadır. Ancak eğer gerekenler yapılmaz ve bu problemler çözümlenemez ise artarak devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: MIKTA, Küreselleşme, Küresel Yönetişim, Hükümet,

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

1. Küreselleşme ve Küresel Yönetişim

Küresel yönetişim hem akademik alanda hem siyasette önemli ölçüde tartışılan ve üzerinde tam anlamıyla bir uzlaşının olmadığı bir alandır. "Küresel" ve "yönetişim" kavramlarını bir araya getirmesi daha karışık ve keskin uçları olmayan bir kavram olmasına sebebiyet vermiştir. Yani kapsadığı alanlar, bölgeler, konular bağlamında net bir ayrım olmaması "küresel yönetişimin" daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle her araştırmacının, politika yapıcının küresel yönetişime bakış açısı ve yaptığı tanım farklılık göstermektedir. Günümüzde teorik olarak da birçok açıklama olduğundan dolayı "küresel yönetişimin" içerisinde geçen "küresel" kavramını iyi anlamak gerekir.

Son yirmi yıldır diplomasi ve uluslararası siyaset alanlarında, küreselleşmenin fazlasıyla kullanılması bu kavram üzerine daha çok düşünülmesine sebebiyet vermiştir. Küreselleşme nedir? Sadece dile pelesenk olmuş bir kavram mıdır yoksa anlamlı bir teorik inceleme midir? Küreselleşme kendini yenilemesini ve geliştirmesini neye borçludur? Bu soruların cevapları her araştırmacıya göre farklı olduğundan küreselleşme kavramını net bir şekilde açıklamak zordur. Küreselleşme içerisinde homojenleştirme, farklılıklar, çoğunluk, yerelcilik, görecilik gibi birçok karşıtlıklar da barındıran karmaşık bir kavramdır.[1] O yüzden tanımı araştırmacıdan araştırmacıya göre değişiklik göstermektedir. En yalın haliyle bir çerçeve çizilmek istense; küreselleşmenin yayılmacı yapısının yanında dinamik, gelişen ve yeni açılımlar sayesinde değişken bir kavrama sirayet ettiği söylenebilir.[2]

Küreselleşme sadece kendi bünyesinde kalmamış 1980'lerde bilgi ve iletişim teknolojilerinde, 1990'larda ise kültür ve medya çalışmaları, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi pek çok disiplinin içinde de varlığını sürdürmüştür. O yüzden küreselleşmenin beş temel boyutu vardır. Ekonomik boyut, kültürel boyut, teknolojik boyut, çevresel boyut ve küresel yönetişimi de içeren siyasal boyuttur. *"Siyasal boyut"*, küreselleşmenin bu türü aslında günümüzde otorite, siyasi güç gibi yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüm olarak tanımlanabilir. Görüldüğü üzere günümüzde ülkeler üzerinde sadece devletler söz sahibi değildir. Devlet-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının da ülkeler üzerinde etkisi vardır. Bir nevi ulus devletin yetkilerinin sınırlandığı söylenebilir. Literatürdeki bu yeni yapıyı betimlemek için de "küresel yönetişim" (*global governance*) kavramı türemiştir. Küresel yönetişim söz konusu olduğunda artık ülkelerin yaptıkları iç ve dış politika ayrımı anlamsız hale gelmektedir.[3] Ayrıca ulus devletlerin tek başlarına üstesinden gelemeyeceği problemler de vardır. Küresel mali krizler ve panikler, ulus devletlerin tek başlarına halledecekleri sorunlar değildir. O yüzden küresel yönetişimin bazı çeşitlerinin yardımına ihtiyaç duyarlar. Kısacası günümüzde devletlerin tek başlarına hareket etmeleri ve problemleri çözebilmeleri pek mümkün değildir.

Küreselleşme politika yapıcılara pek çok yeni fırsatlar getirdiği gibi, bunun yanında çok derin riskler de getirmiştir. Trilyon dolarlık yatırımlar, sermaye akımları, mal ve hizmetler, aynı şekilde insanlar ve fikirler de ülke sınırlarını dinlemeksizin sürekli bir hareket halindedir. Küreselleşme sadece ülkeler arasında kalmamış, ülkelerin kendi içerisindeki politikalarını da etkilemiştir. Ekonomik liberalizasyon ve entegrasyon ülkeler içinde çok büyük gelir eşitsizlikleri oluşmasına sebep olmuştur. Bunun yanında ülkeler kendi ekonomilerini dünya

[1] Champa Sengupa, "Conceptualising Globalisation: Issues and Implications", *Economic and Political Weekly* 36/33 (2001): 3137-3143.

[2] Fırat Bayar, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar (2008):* 25.

[3] Age, s. 28-29.

ekonomisine açtıkları zaman bu durum çok daha kırılgan olmalarına sebebiyet vermiştir.[4] Kısacası küreselleşme her ne kadar pozitif gözükse de zorlukları da mevcuttur. Dolayısıyla politika yapıcıların da küreselleşme ve etkileriyle başa çıkma konusundaki endişeleri yadsınamaz. Politika yapıcıların, kendi ekonomileri üzerindeki azalan kontrol etme yetkisi ve politika yaparken uyguladıkları araçların etkisinin azalması gibi nedenler politika yapıcıları birbirine daha çok yakınlaşmış olan dünya düzeninde değişmeye itmiştir.

Küreselleşme, *"uluslararasılaşma*", "*siyasal ve ekonomik liberalizasyon*" ve *"teknolojik devrimin*" birleşimi olarak görülebilir. Uluslararasılaşma çok uzun süredir devletler arasında süregelen, gerek artan uluslararası kurumlar ve ortak amaçlar doğrultusunda ülkelerin birbirlerine daha çok bağlanmasını ifade eden bir kavramdır. Sınırların artık bir nevi eski önemini yitirmesi, çokuluslu şirketlerin faaliyet alanlarının genişlemesi, iletişim araçlarının artması tüm dünyadaki insanların birbirlerine olan bağlılığını ve etkileşimini arttırmış, bu da uluslararasılaşma kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ekonomik liberalizasyon ise ülkelerin ekonomi piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, yerli ekonomilerin kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, kurların dalgalanmaya bırakılması, sermaye akımlarının artması olarak tanımlanabilir. 1980'den itibaren ekonomik liberalizasyon ülkelerin kendi ekonomilerini dünya ekonomisine entegre etmesiyle hız kazanmış olup, uluslararası kurumlar ve iki taraflı bağış sağlayan anlaşmalarla pekişmiştir. Liberalizasyonun siyasal ayağı ise ikinci dünya savaşı sonrasında dünyanın birçok ülkesinde benimsenmiş olup, fırsat eşitliği, konut edinme, eğitim ve çalışma hakkı gibi insanların sosyal haklara sahip olduğu anlayışını temel almaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle de siyasal liberalizasyon ve demokratikleşme kendini, insan haklarına olan uluslararası ilgi ve insani müdahalelerin uygulanmasıyla göstermiştir.[5] Yani liberalizasyon her alana nüfuz ederek, faaliyet alanını genişletmiştir. Ekonominin, politikanın ve sosyal toplumların bu denli yakın olmasının en büyük sebeplerinden biri de teknoloji ve iletişimde meydana gelen devrim niteliğindeki gelişmeler, ilerlemelerdir. Bu sayede piyasa aktörlerinin, şirketlerin, mültecilerin, dini grupların ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası anlamda faaliyet göstermesi daha kolay bir hale gelmiştir. O yüzden de politika yapıcılar ve destek grupları bu uluslararası sistemde neyi nasıl idare edecekleri konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra dünya düzeninin karışıklığı ve iç sorunlar her boyuta nüfuz ederek belirsizliklere yol açmıştır. Böylelikle 21.yy'a da bakıldığında küreselleşmenin de etkisiyle çok karışık bir düzenin söz konusu olduğu söylenebilir. Terör, HIV/AIDS ve diğer hastalıklar, nükleer kimyasal silahlanma, Balkanlardaki ve Ortadoğu'daki karışıklıklar, Hindistan ve Pakistan arasındaki gerilim, artan küresel ekonomi, internet, yoksulluğun devam etmesi, çevresel tehditler ve etnik çatışmalar gibi problemler evrensel olmasının yanında çözümleri de zordur.[6] Yoksulluk sınırına bakıldığında ise pek çok insan bu sınırın üzerindeyken hala daha milyonlarca insan bu sınırın altında yaşamını sürdürmektedir. Her geçen gün dünyada terör girişimleri, su kıtlıkları, popülasyon fazlalıkları, kirlilikten istilaya uğramış şehirler gibi birçok problem nüksetmektedir. Tüm bu problemlerin çözümü olan "yönetişim" ise etkinliğini

[4] Dani Rodrik, "The Globalization Paradox: Democracy and Future of The World Economy", çev., Yusuf Uslu, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler* (1997): 2-3.

[5] Ngaire Woods, "Global Governance and the Role of Institutions," *Governing Globalization: Power, Authority and Global Governance* , haz., David Held ve Andrew McGrew (Amerika: Blackwell Publishers, 2002), 25.

[6] Margaret Karns ve Karen Mıngs, *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance.* Amerika: Lynne Rienner Publishers,2004), 3.

-her ne kadar tüm sorunlara yetişemese de- arttırmaya çalışmaktadır.[7] Ancak eğer gerekenler yapılmaz ve bu problemler çözümlenemez ise artarak devam edecektir. Rosenau'ya göre küreselleşmenin de etkisiyle zaman, yer farkının kalmaması, devletlerin gücünün azalması, insanların hareketliliği ve modern yaşamın karmaşası gibi durumlardan dolayı nasıl bir düzen oluşturulmasıyla ilgili sorunlar ortaya çıkmıştı ve dolayısıyla bu sorunların da çözümünün sadece "küresel yönetişimle" sağlanabileceği çıkarımını yapmak pek de yanlış sayılmaz.

Başlı başına küresel yönetişime odaklanmadan önce "*küresel, global*" kavramı tek başına yorumlanırsa, anlamı uygunluk ve bütünlükten çok, herhangi bir olayı ya da durumu içermesi olarak genelleme yapılabilir. Rosenau'nun da dediği gibi, küresel düzen düşünülmüş, tasarlanmış bir olgudur. Şuan ki ya da gelecekteki küresel düzen farklı aktörlerden oluşsa dahi her zaman aynı topraktan, aynı dünyanın kaynaklarını kullanmaya devam edecekler ve dolayısıyla geçmiş ya da gelecekte küresel düzenin parçası olan her canlı aynı çevresel durumlarla, kirlilikle ve tehlikeyle uğraşacaktır.[8]

"*Yönetişim, governance"* kavramı ise birçok kurumun ve bireylerin kamusal ya da özel anlarda kendi ortak işlerinin yönetmelerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ancak yönetişim çerçevesinde bazen çatışmalar ve farklı çıkarlar ortaya çıkabilmektedir.[9] Peki "yönetişim" ve "küresel" kavramları neden bir araya getirilip kamusal söylemde "küresel yönetişim" haline getiriliyor? Aslında bunun cevabı çok açıktır. Örnekler vermek gerekirse küresel ısınma problemi adından da anlaşılacağı üzere sınır gözetmeksizin dünyanın her köşesini ilgilendirmektedir. Aynı şekilde Ruanda ve Kosova'da yaşanan olaylar tüm insanlığı etkilemektedir. Yaşanan finansal krizler, gelişmekte olan ülkelerdeki zengin ve fakir ayrımının günden güne artması gibi durumlar sınır ötesi boyuttadırlar ve tüm dünyanın ilgilenmesi gereken meselelerdir.[10]

"Yönetişim" ve "yönetim" bağlamında bir ayrım yapılırsa, yönetimin yönetişime göre çok daha kapsamlı, herkesi ve her şeyi kapsayan bir olgu olduğu söylenebilir. Yönetişim devlet kurumlarını da kapsadığı gibi bunun yanında informal ve sivil toplum kuruluşlarını da kapsamaktadır. Yönetişim de bir kurallar sistemidir ancak çoğunluk tarafından kabul edilenler uygulama konulurken, yönetim sadece kanun ve politikalara göre hareket eder. Aslında bakılırsa yönetim ve yönetişimin, yönetişim ve düzen bağlantısının tamamen apaçık farkları yoktur. Yönetişim ve düzen birbirlerini etkileyen olaylardır denilebilir. Çünkü devletler arasındaki ilişkileri ve dünya düzenini sürdürebilmek adına, yönetişim bir takım düzenlemeler ve yenilikler yapmaktadır. Dolayısıyla yönetişimin esas kilit noktası değişen dünya düzenine belli araçlar ya da uygulamalar sayesinde uyum sağlamaya çalışmaktır. Yönetime bakıldığında da "düzen" hem ön koşulu hem de sonucudur çıkarımı yapılabilir.[11] Kısacası bu kavramların hiçbirinin tamamen bir önceliği yoktur ve hepsi birbirini açıklamaya yardım eder. Buradan yapılacak çıkarım ise yönetişim olmadan düzen olmayacağı gibi düzen olmadan da yönetişimin olmayacağıdır.

2. Küresel Yönetişimin Temelleri

[7] James Rosenau, "Governance in a New Global Order", *Governing Globalization: Power, Authority and Global Governance* , haz., David Held ve Andrew McGrew (Amerika: Blackwell Publishers, 2002), 70-86.

[8] Jim Whitman, *The Fundamentals of Global Governance (*England: Palgrave Macmillan, 2009), 5.

[9] Thomas Weiss, "Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges", *Third World Quarterl* 21/5 (2000): 795-796.

[10] James Rosenau, age, s.72.

[11] James Rosenau, "Governance, Order, and Change in World Politics," *Governance Without Government: Order and Change in World Politics,*haz., James Rosenau ve Ernst Czempiel (İngiltere: Cambridge University Press, 1992), 8.

Küresel yönetişime neden ve hangi alanlarda ihtiyaç duyulduğu yukardaki kısımlarda incelendi. Ancak bu doğrultuda hangi görüşmeler yapıldı? Ne gibi raporlar hazırlandı? Hangi kongreler düzenlendi? Bu konuda yapılan araştırmaların temeli nedir? gibi sorular henüz cevaplarını bulmadılar. Soğuk Savaş döneminin de bitmesiyle günümüz dünyasının ve düzeninin yeniden organize edilmesi gerektiğiyle ilgili bir çok araştırmalar yapıldı ve bu araştırmaların, çalışmaların sonucu olarak küresel düzenin doğası ve karmaşıklığı, devletleri kendi otoritelerini ve güçlerini kullanma biçimlerinde değişikliğe gidilmesine sebep oldu. Aslında 1990'ların başında başlayan bu değişim hareketleri, *"dünya hükümeti*" yerine "*dünya yönetişimi*" anlayışının doğmasına sebep oldu.

Akademik alanda da bakılırsa, küresel yönetişim kavramına ilk teorik yaklaşım olan ve aynı zamanda kavramın uluslararası ilişkiler literatürüne girmesini sağlayan ilk çalışma 1992 yılında yayınlanan James Rosenau ve Ernst-Otto Czempiel'in *"Governance Without Governments: Order and Change in World Politics*" adlı eseridir.[12] Eserde hegemonların düşüşü, sınırların yok olması, dünyadaki şehirlerde farklı farklı vatandaşların yaşaması, askeri kuvvetlerin gücünün daralması ve dolayısıyla küresel düzenin ve yönetişimin artık transandantal bir duruma geldiğini vurgulamasıyla başlamaktadır. Dolayısıyla düzen ve yönetişimle ilgili yeni ve önemli sorular ortaya çıkmaktadır. Bunun için de barışçıl işbirlikleri, insan haklarının genişletilmesi, yaşama standartlarının yükseltilmesi, grup çatışmalarının önlenmesi gibi düzenlemeler yapılabileceğinin üzerinde durulmuştur. Kitabın adında da belirtildiği üzere, "yönetişim *(governance)*" ve "yönetim *(government*)" eş anlamlı kelimeler değillerdir. Her ikisi de amaca yönelik aktivitelerle ve kurallar sistemiyle hareket ederken, "yönetim" yapılan aktivitelerin yasal otorite çerçevesinde olması gerektiğini savunur. Uygulamaların yasa sınırlarına aykırı olmadan ve polis güçlerinden yararlanılarak yapılması taraftarıdır. Ancak "yönetişim" aktivitelerin ortak amaçlar çerçevesinde olması gerektiğini ve yapılan uygulamalara riayet edilmemesi durumunda polis güçlerine gerek olmadığını vurgulamaktadır.[13]

Bu kitabın yayınlanmasından sonra yine 1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutras-Ghali tarafından desteklenen ve İsviçre hükümetinin Shridath Ramphal ve Ingvar Carlsson yürütücülüğünde "Commission on Global Governance" kurulmuştur. Grup üyeleri 28 birey içermektedir ve çok dikkatlice seçilmişlerdir. Kosta Rika'nın Başkanı Oskar Arias, Dünya Bankası Başkanı Barber Conable, Uganda'nın eski Dışişleri Bakanı Olara Otunnu ve diğer seçkin bireylerden oluşmaktadır. Bu komisyon yönetişimi, bireylerin ve kurumların, kamusal ya da özel, kendi ortak işlerinin toplamı olarak tanımlamaktadır. Grubun kurulmasının temel amacı küresel yönetişimi geliştirmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için de 7 bölüm tasarlamışlardır. Evrensel değerleri açıklayıp, sıralamayı bölüm 2'de, güvenlik konularını açıklamayı bölüm 3'te, ekonomik yönden karşılıklı bağımlılığı bölüm 4'te, Birleşmiş Milletlerin rolünü bölüm 5'te, evrensel hukuku bölüm 6'da ve son bölüm olan 7. bölümde de özet ve gelecek adımlarla hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. 1995 yılında da bu komisyon *"Our Global Neighborhood*" adlı raporunu yayınlamıştır.[14]

1995 yılında Birleşmiş Milletler Akademik Konseyi tarafından "*Global Governance"* adlı akademik dergi yayın hayatına kazandırılmıştır ve bu sayede küresel yönetişim hakkında akademik üretim ve tartışmalarının artmasına yarar sağlamıştır. Küresel yönetişimle ilgili en önemli toplantılardan biri ise 1998 yılının Mayıs ayında İngiltere'nin Birmingham kentinde düzenlenmiştir. Bu toplantıda 1997 yılında imzalanan Kyota anlaşmasının temel noktalarının

[12] Klaus Dingwerth ve Philipp Pattberg, "Global Governance as a Perspective on World Politics", *Global Governance* 12 (2006): 185-186.
[13] James Rosenau, age, s.4.
[14] Ian Rowlands "Our Neighbourhood by Commission on Global Governance", *Population Studies* 50/1 (1996): 137-138.

tartışılmasının yanı sıra, gelişmiş ülkeler önemli küresel sorunları çözmek için de bir araya gelmişlerdir. Toplantıda üzerinde durulan en önemli konular; sürdürülebilir kalkınma ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisiyle birleşmeleri, küresel işsizlik, 1997 yılında Asya'da başlayan ve daha sonra yayılan ekonomik krizle mücadele edebilmek için küresel mali düzenlemelere olan ihtiyaç ve Hindistan'ın yaptığı nükleer çalışmalardır. Bu problemler küresel yapıya sahip olduklarından dolayı, çözümlerinde de uluslararası çabanın gerekliliğini yadsınamaz. Böylelikle küresel yönetişimde başarının sağlanması için devletlerarası bir işbirliğinin şart olduğu anlaşılmıştır.[15]

21.yy'a gelindiğinde ise etkin uluslararası işbirliği ve koordinasyon ihtiyacı daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu yüzden de politika yapıcılar küreselleşmenin getirdiği yeniliklerle baş etme konusunda ne gibi kurumsal yapılanmalar ve çok taraflı girişimler olabilir düşüncesiyle araştırmalar yapmaya devam ettiler. Bu doğrultuda 1998 yılında "*Meltzer Komisyonu"*, ABD Komisyonu tarafından yedi uluslararası kurumun -IMF, Dünya Bankası Grubu, Amerika Kıtası Kalkınma Bankası, **Asya Kalkınma Bankası**, **Afrika Kalkınma Bankası**, **Dünya Ticaret Örgütü**, **Uluslararası Uzlaşmalar Bankası**- gelecekteki durumunu değerlendirmek üzere kurulmuştur. Komisyon Allan H. Meltzer'i 2000 yılında raporu Kongreye sunması için görevlendirilmiştir.[16] Daha sonra 2001 Haziran'da BM Genel Sekreterine raporlanan "*Zedillo Panel"* gerçekleştirilmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Meksika'nın eski Başkanı olan Dr. Ernesto Zedillo'yu gelişmekte olan ülkelerin finansal ihtiyaçlarını karşılayacakları bir panele başkan olarak görevlendirmiştir. Panele Arabistan'dan, Kuveyt'ten, Birleşik Krallıktan kısacası dünyanın hemen hemen her yerinden yetkililer davet edilmiştir. Kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması konuları başlıca önceliğe sahiplerdi.[17] Aslında bunlar gibi daha birçok çok taraflı girişim ve projelerle ortaya konulmaya çalışılan noktalar; yeni kurumlar, hale hazırda olan kurumlarda yapılması gereken reform faaliyetleri ve bu konulara artan ilgi küresel yönetişim kavramının da gelişimine katkı sağlamıştır.

Küresel yönetişim ile ilgili birçok komisyon, panel ve akademik araştırmalar yapıldığından ve çok geniş kapsamlı bir alan olduğundan dolayı araştırmacıların görüşleri de o denli farklılaşmaktadır. Örnek vermek gerekirse Lawrence Finkelstein *"What is Global Governance?*"[18] adlı makalesinde, küresel yönetişimi açıklamaya çalışırken görünüşte hiçbir şey olarak yorumlamıştır. Dünya düzeninde neler olduğunun anlamlandırılamadığından dolayı şuan ki duruma "yönetişim" denildiğini savunmaktadır. Küresel yönetişim kavramının zaman geçtikçe daha popüler olduğundan fakat irdelenmeye ve konuşulmaya devam edildikçe daha karmaşık bir hal aldığı üzerinde durmuştur. Fakat sosyal bilimlerde ve diğer alanlarda küresel yönetişim kavramının farklı alanlardaki kullanımı incelendikten sonra gerek uluslararası ilişkilerde gerekse dünya siyasetinde geleneksel kavram olmasının dışında yeni bir analiz çerçevesi olduğuna kanaat getirilmiştir. O yüzden Frankelstein'ın düşüncesinin doğru olduğu söylemez. Küresel yönetişimin ilk zamanlarında yerel politika alanlarında kullanılması kısıtlanmıştı. Her ne kadar bu kısıtlanma olmasa da devletin ötesinde politikada etkinliğini sürdürmüştür. O yüzden "*Governing Without Governments*" eserinde de vurgulandığı üzere yönetişim, yönetimin aktiviteleriyle yakından bağlantılıdır.[19]

[15] Akif Özer, "Yönetişim Üzerine Notlar", *Sayıştay Dergisi* 63 (2006): 75-76.

[16] Raymond Mikesell, "The Meltzer Commission Report on International Institutions", *Economic Development and Cultural Change* 49/4 (2001): 883.

[17] Abiodun Williams, "Strategic Planning in the Executive Office of the UN Secretary-General", *Global Governance* 16/4 (2010): 440-441.

[18] Lawrence Finkelstein, "What is Global Governance?" *Global Governance* 1 (1995): 368.

[19] Klaus Dingwerth ve Philipp Pattberg, age, 188.

Gerry Stoker "*Governance as Theory: Five Propositions"*[20] adlı makalesinde, ise yönetişimin kavramsallaşmasını insanların aktivitelerine bağlamıştır. Küresel yönetişimin oluşabilmesi için düzen ve ortak eylem için koşullar yaratılması gerektiğini düşünmektedir. Yönetişim ve yönetim kavramlarının birbirlerinden çok da farklı olmadığını sadece süreçlerinin farklı olduğu üzerinde durur. Stoker yönetişimi doğru ya da yanlış beş ana önerme üzerinde açıklamaya çalışmıştır. Bunlardan ilki yönetişimin, devletin dışında olan birçok aktör ve kurumu temsil ettiğidir. İkincisi, yönetişime göre sınırlar tam olarak belirgin değildir, ekonomik ve sosyal konularda mücadele edip sorumluluk almak gereklidir. Üçüncüsü, yönetişime göre ortak eylemler ve kurumlar arasında bir güç bağlılığı olması gereklidir. Dördüncüsü, yönetişim aslında aktörlerin özerk olarak kendi kendilerini yönetmesi ağıdır. Son olarak beşincisi ise, yönetişim devletlerin güç kullanmadan da yeni araçlarla ve tekniklerle yönetebileceğine vurgu yapar. Stoker'a göre bu önermeler tek başlarına yeterli değildir. Birbirlerini tamamlayarak bir anlam bütünlüğü sağlarlar.

Küresel yönetişim, analitik bir kavram olmasının yanında modern dünya siyasetine uygun olmakla beraber normatif perspektiften hegemonik söylem olarak da yorumlanabilir. Aynı zamanda bir akademik tartışma konusu olduğundan dolayı küresel yönetişim ile ilgili birçok fikir, araştırma, yaklaşım, bakış açısı da ortaya çıkmaktadır. Rosenau ve Czempiel küresel yönetişime dair basit ama kapsayıcı bir tanım geliştirmiştir. Küresel yönetişim en küçük parçadan en büyük parçaya kadar yani aileden uluslararası örgütlere kadar tüm insani faaliyetleri kapsayan bir kurallar sistemidir ve kontrol mekanizması kullanılarak bu sistemin amaçlarının gerçekleştirilmesi ulus ötesi sonuçlar doğurmaktadır.[21] Bu tanımdan küresel yönetişimin uluslararası ilişkilerde sadece resmi kurumlardan ya da sivil toplum kuruluşlarından ibaret olmadığı hatta BM ve devletler bile her ne kadar küresel yönetişimin merkezinde olsalar dahi tüm resmin sadece parçaları olduğu sonucuna ulaşılabilir.[22]

Rosenau'nun yaptığı bu tanıma göre küresel yönetişimi oluşturan dört unsur vardır. Bu unsurlardan ilki "kurallar sistemi" dir. Kurallar sistemi birçok otorite mekanizmalarında vardır ancak önemli olan nokta ise otorite mekanizmalarının da birbirleriyle uyumlu olması gerekliliğidir. Bu uyum gerek normlarla gerek beklentilerle ya da davranışsal açıdan sağlanabilir. İkincisi ise "insan aktivitelerinin seviyeleri" dir. Rosenau küresel yönetişimin tanımını yaparken aileden uluslararası örgütlere kadar ifadesi kullanmıştı. Yani tüm yerel, uluslararası, ulus üzeri kontrol mekanizmalarını kastetmiştir. Üçüncü unsur ise "sistemin amaçlarının gerçekleştirilmesi" dir. Önceki kısımlarda da değinildiği üzere küresel yönetişimin kabaca amacı yeni küresel düzeni sağlamak ve evrensel konulara çözümler bulabilmekti. Son unsur ise "ulus ötesi sonuçlar"dır. İkinci unsura bağlı olarak, küresel yönetişim insani aktivitelerin her türlü seviyesini içerdiğinden dolayı ortaya çıkan çıktılar da evrensel nitelikte olup ulus üzeri sonuçlar doğurmaktadır.[23]

Günümüz dünyasında küreselleşmeyle birlikte yeni bir dönem başladığı, teknoloji ve iletişimde devrimler meydana geldiği, insanların artık istedikleri ülkelere gidip yaşamalarının daha kolay bir durum olduğu, ulaşımın çok daha rahat ve kolay olduğu aşikardır. Peki, bu durumda neler değişti de "yönetim" anlayışı eksik kaldı ve "küresel yönetişime" ihtiyaç duyuldu? Ne oldu da sadece yönetim anlayışının hüküm sürdüğü dünya düzeninden, şuan ki küresel yönetişim uygulanan dünya düzenine geçildi? Değişen unsurlardan en önemlilerinden biri ülkelerin birbirlerinden ayrılmasını sağlayan *" iç-dış sınırlar*" dır. Para, mal, kirlilik, suç, terör, uyuşturucu gibi konular artık sadece devletlerin kendi sorunları değil uluslararası arena sorunu haline gelmiştir. Bu problemlerin uluslararası boyutlara ulaşmasının sebeplerinden en

[20] Gerry Stoker, "Governance As Theory: Five Propositions", *UNESCO* (1998): 18.
[21] Thomas Weiss, age, 807.
[22] James Rosenau, age, 13.
[23] Klaus Dingwerth ve Philipp Pattberg, age, 189-190.

önemlileri ise ülkelerin küreselleşme nedeniyle uyguladıkları neo-liberal ekonomik politikalar ve çok uluslu şirketlerin artan etkinliğidir. Bunlar ve daha bunun gibi birçok faktör insanların birbirlerine daha çok bağlanmasına ve daha çabuk iletişim kurmasına sebep oldu. . Zaman ve uzaklık gibi kavramlar gibi, şuan ki dinamikler ve ülkeleri birbirlerinden ayıran sınırlar eski önemini kaybetti.[24]

Değişen bir diğer unsur ise politikanın ve liderliğin anahtar noktası "*compliance (itaat etme)"* olarak gösterilebilir. Toplumlar daha karmaşık bir hale geldiğinden ve dolayısıyla karışık bir dünya düzeni olduğundan dolayı bu durum daha da zorlaşmıştır. Devletler yönetimi uygularken bu konuda avantajlılardı çünkü meşru güce sahiplerdi. Küreselleşmeyle birlikte devletlerin gücü sınırlanmak zorunda kaldığından dolayı yeni otorite alanları ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu yeni otorite alanlarının yayılması ve ülkeleri birbirlerinden ayıran fiziki sınırların anlamının azalması sonucu yine devletlerin ve direktiflerinin geçerliliğinin azalmasına neden olmuştur. Bu olaylar sadece belli başlı ülkelerin yaşadığı durum değil aksine Rusya'dan İsrail'e, Peru'dan Çin'e, Kongo'dan Endonezya'ya, Amerika'dan Belçika'ya kadar her ülke vergi toplama, toplumdaki harmoniyi koruma, ekonomilerini büyütme gibi konularda bu bölünmeleri yaşamaktadır. Buna ek olarak, bu ülkelerde yaşayan insanların artık çok kimlikleri de oluyor ve kendi devletlerine bağlılıkları da azalmaya başlıyor. Yani çok merkezli dünyada insanlar gün geçtikçe ve daha çok networklerin içinde oldukça bağlılıkları da o oranda azalmış oluyor. Kısacası günümüz dünyası artık "devlet merkezli dünyadan", "çok merkezli dünyaya" doğru evrilme süreci içerisindedir.[25]

3. MIKTA ve Küresel Yönetişim

MIKTA, 5 ülkenin dışişleri bakanlarının bir araya gelip kurduğu informal bir gruptur. Orta ölçekli ülkelerin 2013 yılında bir araya gelip, ortak çıkar ve ilgileriyle hareket eden bu grup hakkında yeni ortaya çıktıkları için çok kaynak bulunmamaktadır. MIKTA diğer gruplara karşı alternatif bir grup değildir. bu yeni ortaya çıkan grubun uluslararası sistem için olası kazanımları mevcuttur. Her bir MIKTA ülkesinin farklı kıtalarda yer alması, farklı zirvelere üye olmaları ve dini inançlarının farklılık göstermesi gibi özelliklerin MIKTA grubunu ayrıştıracak etmenler değil, aksine entegrasyonun artmasına yardımcı olan etmenlerdir. Multi-kültürel yapı sayesinde bu grubun daha çok alanda temsil etkinliğinin artacağına araştırmacılar tarafından düşünülmektedir. . Her MIKTA ülkesinin küresel düzeni güçlendirmek için yaptıkları faaliyetler birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. MIKTA ülkeleri kalkınma bağlamında da pek çok faaliyet alanı içerisindedirler. Yardıma ihtiyacı olan ülkeler için paneller düzenlenmekte ve yardımlar toplanmaktadır. Gerek çocuk sağlığı, yoksulluk, uyuşturucu gibi alanlarda ihtiyacı olan ülkeler MIKTA ülkeleri tarafından yardım gitmektedir. Her ülkenin farklı kıtalarda yer alması sayesinde yardım alanları da farklılık göstermektedir. G8 ve BRICS grubunun MIKTA grubuna göre daha etkileyiciliği olmasına rağmen konu 'çok taraflılık' olunca MIKTA'ya göre daha geri planda kaldıkları görülmektedir. MIKTA ülkelerinin bölgesel olarak da komşu ülkelerin kurumlarıyla işbirliği içerisinde ve aynı zamanda kalkınma, insan güvenliği gibi konular da başlıca çalışma alanlarını oluşturduğuna dikkat çekilmektedir.

Günümüz dünya düzeni Ikenberry'nin de tasvir ettiği gibi post-hegemonik liberal uluslararasıcılık yani ''liberal uluslarararasıcılık 3.0''tür. İlk başta küresel düzen tek kutupluyken daha sonra çift kutuplu duruma gelmiş ve şimdi de çok kutuplu düzene doğru

[24] James Rosenau, age, 74.
[25] Mark Zacher, "The United Nations and Global Commerce", New York: United Nations (1999).

eğrilmiştir.[26] Global düzene bakıldığında 'zengin kuzey', 'fakir güney' ayrımı yapılıp ekonomi, politika, ticaret gibi her konu G7 ülkeleri tarafından karar veriliyordu. Fakat çıkış yapan bazı ülkeler ve bloklar sayesinde (Çin ve ASEAN gibi) dünya değişim moduna girdi ve G7'nin küresel ekonomiyi tek başına temsil ettiği düşüncesi çöküşe geçti.

Küresel düzenin değişmesi gerektiği, sadece G7'den ibaret olmadığı düşüncesinde hemfikir olunduğundan sonra 1999 yılında G20 grubu kuruldu. G20 grubu dünyanın en büyük ekonomilerine sahip olan ülkeleri temsil etmekteydi fakat grup içerisinde bir homojenlik olmadığından ve ülkelerin küresel düzende kendilerini daha çok temsil etme isteklerinden dolayı grup içerisinde gruplaşmalar oldu. BRICS, IBSA, MIKTA gibi yükselen ekonomiye sahip olan ülkeler, orta ölçekli güce sahip olan ülkeler olarak gruplar oluştu.[27] 2013 yılında kurulan orta ölçekli ülkelerin oluşturduğu MIKTA, informal ve düşük profile sahip bir forum olmasına rağmen ortak amaçları küresel arenada kendi çıkarlarını korumak ve aynı zamanda bu çıkarlar için hizmet etmektir. Orta ölçekli güce sahip olan ülkelerin bir araya geldiği grup olmasından ziyade, MIKTA ülkelerini bir arada tutan 5 temel ilgi alanıdır. Bunlar; G20 yönetişimi, BM reformları, iklim değişikliği, nükleer silahsızlanma ve demokratikleşmedir.[28]

MIKTA ülkeleri son dönemde bölgelerinde güç kazanmaları sayesinde dikkat çekmişlerdir. Bu grubu oluşturan ülkelerin ortak özelliklerine baktığımızda G20 üyesi, gelişmekte olan ülke statüsünde olmaları, çoğulcu bir sistemle yönetilmeleri, açık ekonomi yapısını benimsemeleri, hızlı büyüme oranlarına sahip olmaları, özellikle 2008'den sonra ihraç bağımlısı haline gelmeleri ve krizden sonra yabancı yatırım miktarının artması, enerjiye özellikle yenilenebilir enerjiye önem vermeleri şeklinde sıralanabilir.[29] Tüm bu ortak özelliklere ortak amaç ve çıkarlara rağmen pek tabii farklı oldukları birçok nokta da vardır. Ancak, her ülkenin farklı dini inanca sahip olması, her birinin farklı kıtalarda yer alması, farklı ekonomik grup ve zirvelere üye olmaları MIKTA ya üye olan ülkeleri uzaklaştırmaz aksine multi-kültürel yapısı sayesinde kıtalararası entegrasyonun artmasını sağlar.

Küreselleşmenin artık her alanda kendini gösterdiği günümüzde siyasi-güvenlik boyutunda karşımıza 'küresel yönetişim' çıkmaktadır. Bu durumda ulus devletin faaliyet alanı devam etmekte fakat yetki ve manevra alanları belirli ölçüde kısıtlanmaktadır.[30] Orta ölçekli güçler de küresel konularda aktif olmalarının yanında aynı zamanda küresel yönetişime katkıda bulunmak için yeni fırsat arayışı içerisindedirler. Uluslararası ekonomik işbirliği konusunda; finansal kurumların etkinliğinin arttırılması, finansal güvenlik ağlarında bölgelerinde önemli rol oynamaları ve bölgelerinin çıkarlarını, isteklerini G20 gibi bir küresel yönetişim forumunda dile getirebilmeleri bakımından önem teşkil etmektedirler. Ekonomi-güvenlik bağlamında işbirliği konusunda da MIKTA ülkelerine düşen sorumluluklar vardır. Örneğin siber güvenlik, besin güvenliği, iklim değişikliği, deniz ortamı ve çevresi gibi son yıllarda büyük sorunlar teşkil eden, çözümü uluslararası boyutlarda olan bu konular MIKTA nın çalışma yaptığı alanlardır. Bu konularda zirveler düzenleyip, her yıl devamını getirmeye çalışmaktadırlar. Bunların yanında MIKTA, küresel güvenlik bağlamında da işbirliği içerisindedir. BM'nin çalışma alanları olan silahsızlanma, çatışma önleme ve insan güvenliği gibi konulara öncelik vermektedir. Suriye krizini örnek vermek gerekirse Türkiye'nin bu konuda önemli bir

[26] Choi Heenam, "Middle Power Cooperation And Related Issues in The G20'', *Mıkta, Middle Powers, And New Dynamics Of Global Governance*,haz., Mo Jongryn (United States: Palgrave Macmillan, 2015), 83.

[27] Selçuk Çolakoğlu, "Mıkta: A Global Vision Of Middle Powers'', *Expert Analysis* (2015): 1-4.
[28] Scott Synder, "*Korean Middle Power Diplomacy: The Establishment Of Mıkta*" (erişim: 07.08.2016)
[29] Enes Karagöl, "''Kıtalar Arası Ekonomik İşbirliği: Mıkta'', *Seta Perspektif* 62 (2014): 1-5.

[30] Fırat Bayar, age, 28-29.

arabulucu rolü vardı. Libya olayında, Endonezya aynı şekilde BM barış gücünün önemli destekleyicilerinden biriydi. MIKTA ülkeleri çok uluslu güvenlik meselelerinde özellikle BM kanalıyla, karışıklıkların çözümlenmesi için her türlü yardımı yapmaktadırlar diyebiliriz.[31]

MIKTA ülkelerinin her birinin çok taraflılık ekseninin gelişmesinde önemli rolü vardır. Kore'nin uluslararası politikada hatrı sayılır bir öneminin olmasının yanında uluslararası düzenin sağlanması ve barış gücüne yaptığı katkıları arttırmaktadır. Çin ve Amerika arasında adeta bir diplomatik köprü rolü üstlenmiştir. Endonezya ise bulunduğu jeopolitik durum itibariyle 'dinamik denge' durumundadır. Güney Çin denizindeki denizcilik anlaşmazlıklarında kilit arabulucu rolündedir. Türkiye ise uluslararası anlaşmazlıklarda (İsrail-Suriye, Lübnan hükümeti-Hizbullah, Amerika-İran, Afgan Hükümeti-Taliban) arabulucu rolündedir. Bu bağlamda uluslararası alanda 'uyumlu diplomasi' benimsediği söylenebilir. Meksika tam olarak küresel ilişkilerde önemli rol oynamasa da uluslararası iklim görüşmelerindeki rolü yadsınamaz. Avustralya da aynı Güney Kore gibi uluslararası düzenin güçlenip devam etmesi için çok büyük çaba sarf etmektedir. Siber güvenlik ve deniz güvenliği gibi konulardaki çalışmalara ağırlık vermiştir.[32]

Sonuç olarak MIKTA ülkeleri bireysel olarak hareket edip, birbirleriyle koordineli ve işbirliği içerisinde sorunlara yaklaşmaktadırlar. MIKTA grubu etkili bir arabulucu, birçok kurum ya da ülkeyle köprü görevi gören ve bunlar sayesinde küresel yönetişim sisteminde kendi statülerini güçlendiren ülkelerdir. Tüm bu gösterdikleri çabalar birbirlerini tamamlamakta ve toplamda uluslararası düzeni güçlendirmektedir.

Summary

When globalisation progress actively in economical, technological and cultural areas, it also caused change and derivation of new concepts. Governance and global governance concepts occurred as the result of globalisation effect in the political dimension. Globalisation poses new opportunities to policy makers but on the other hand, it also brings deep risks. Goods and services, trillion dollars worth investments, capital flows, people and ideas are against globalisation move across borders. Globalisation affects state interaction but also affects the domestic politics. Economic liberation and integration cause huge income inequalities within countries. When countries open their economies to the world economy, they cannot survive in global competition and they are vulnerable as a result of structural change. Although globalisation seems to be positive, there are also difficulties. Day by day, there are lots of problems occur like terror attempts, water scarcity, overpopulation, pollution-ridden cities. All these problems solution is "governance" is trying to increase its effectiveness. However, if these problems cannot be resolved, it will continue to increase. In 2013, Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey and Australia came together within the framework of G20 meeting and they formed an informal advisory platform which is MIKTA and also in terms of timing it has emerged as an important period. Midsize rising powers like MIKTA, have a chance to make their voices heard because G20's power began to weaken and European countries which are under the impact of the euro crisis, left traditional mediator and leadership role at multilateral organizations, and also there are several problems within BRICS and G7 countries. besides all of these despite coming from the different region, they also share common concerns about global system's problems. In recent years MIKTA countries make an effort to play a leadership role in global governance especially in 'development' and also it is remarkable that their effort for positioning themselves as an active player in the global economy and politics. All MIKTA

[31] Mo Jongryn, ''Introduction: G20 Middle Powers (Mıkta) and Global Governance''*, haz.,* Mo Jongryn (United States: Palgrave Macmillan, 2015), 3-9.

[32] Thomas Wright, " Middle Powers and The Multilateral Pivot", *haz.,* Mo Jongryn (United States: Palgrave Macmillan, 2015), 21-27.

countries point out such topics poverty in the global system, underdevelopment, sustainable development, financial support for development, UN representation and the need for reform.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ